

WEBERYEN BÜYÜ BOZUMU BAĞLAMINDA SUSPIRIA FİLMİNİN ANALİZİ

Onur DÜNDAR*

Özet

Bu çalışmanın amacı, Luca Guadagnino'nun Suspiria adlı filmi üzerinden mistizm ve dünyevi asketizm arasındaki ilişkiyi büyü bozumu yönünden sorgulamaktır. Max Weber'e göre modern kapitalizme evrilme başarısını sadece Batı toplumları gösterebilmiştir. Weber bu süreci büyü bozumu olarak ele alır. Bu düşünceden ilham alarak idealist diyalektik bir yaklaşım benimsenmiştir. İlk olarak bu çalışmada teorik çerçevenin çizilmesi için asketiklerin sahip olduğu zihniyetin dünyevileşmenin ortaya çıkmasına verimli bir temel oluşturduğu düşüncesinden hareketle dansın modernleşmesi ve asketizm arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur. Öte yandan; Suspiria filmindeki mistik ahlaka sahip dans okulu toplumsal durağanlığın koruyucusu olarak gösterilmiştir. Dünyevi asketizmin kurumları olarak Protestanlık'ın altı çizilmiştir. Bu doğrultuda bu çalışmanın antitez aşaması olan büyü bozumu ise manastır yaşamının toplumsallaşması olarak gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suspiria, Büyü bozumu, Mistizm, Asketizm, Dünyevi asketizm

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, odundar@bandirma.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-5792-6945

THE ANALYSIS OF THE MOVIE “SUSPIRIA” IN THE CONTEXT OF WEBERIAN DISENCHANTMENT

Abstract

This study aims to investigate the mysticism and asceticism in terms of disenchantment in the case of “Suspiria” (the movie by Luca Guadagnino). According to Max Weber, modern capitalism has only succeeded showing the success in Western society. Weber takes this process as disenchantment. Inspired by this thought; It had been adopted an approach that idealist dialectics. Firstly, to draw theoretical framework, this study sets a strong relation between the concept of modernization of dancing and the worldly asceticism. Because of the mind of worldly ascetics would constitute fertile ground for injunction which bade them at secularization. On the other hand, dance school with a mystic ethic in the “Suspiria” had been regarded as the social stability maintainer. Protestant ethic had been highlighted as institutions of worldly asceticism. Monasteries had been defined as the practicing areas of worldly asceticism. In this framework disenchantment, the antithesis stage of this study, had been considered as the socialization of the monastic life.

Keywords: Suspiria, Disenchantment, Mysticism, Asceticism, Wordly asceticism

Giriş

Toplumsal olanı çözümlemesi beklenen sinema, günümüzde artık toplumların kendilerini yeniden ürettikleri bir alan haline gelmiştir. Bu yönüyle sinema toplumsal olanı analiz etme aracı olmaktan öte başlı başına gerçekliğin üretildiği bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Baudrillard’a göre; toplumsallaşma görünüşleri giderek artan bir hızla sinemasallaşmaktadır. Sinema; ekonomik, siyasi ve kültürel yaşam biçimlerini bizatihi kendi tezgahında toplumsallaştıran bir mekanizmaya dönüşmüştür (Baudrillard, 2011, s. 122). Bu aşamada oldukça iddialı bir söylem olacağı kabul edilmekle birlikte, esas şaşırtıcı olan sinemasal olanla toplumsal olan arasında mütekabiliyet ilişkisinden çok idealist bir diyalektiğin varlığıdır. Ayrıca sözü edilen bu olası diyalektiğin yönü de oldukça şaşırtıcıdır. Somut olanın sanal olan üzerinde bir hakimiyet kuracağı şeklinde içgüdüsel bir beklentiyi boşa çıkartırcasına bu idealist diyalektikte, sanal olanın yani sinemasal olanın somut olana yani toplumsala bariz bir üstünlüğü söz konusudur. Burada üstünlükten kasıt ise; salt bir hiyerarşiden öte neden-sonuç ilişkisi bakımından sinemasal

olanın toplumsal olana üstünlüğüdür. Bu bağlamda Platon'un kopya ve simulakr ve Hegel'in soyut ve somut diyalektiğinde temas ettiği toplumsal gelişmenin itici ikilikleri bu çalışmada daha çok Weberyen terminoloji geleneğinden hareketle asketizmden dünyevi asketizme giden meşhur süreçle şematize edilmeye çalışılacaktır. Sinemasal ve toplumsal olan bu diyalektik denklemde yerine konulduğunda sinemasal olan asketik kanata; toplumsal olan ise dünyevi asketik kanata yerleştirilerek toplumların kendilerini filmler aracılığıyla nasıl yeniden ürettikleri incelenmeye çalışılmalıdır. Sosyoloji literatüründe Marksist okul ile Weberyen okul birbirlerine temel noktalarda, zıt iki kutup olarak kabul edilmektedir. Söz konusu zıtlığın en temel noktası da; Weberyen önermelerin Karl Marx'ın tarihsel materyalizmine alternatif bir yorum getirmesi ile ilgilidir (Robertson, 1959, s.53-56). Parsons'da Weber'in tarihsel materyalizmi, açıkça reddettiğini dile getirerek tarihin motor gücü olarak tarihsel materyalizme taban tabana zıt bir biçimde, Weber'in maddi çıkarları değil fikri çıkarları merkeze aldığını vurgulamıştır (Parsons, 1968, s.500-505). Öte yandan bu iki görüşün zıtlıklarından ziyade benzerliklerinin ön plana çıkarılması bu çalışmada kullanılacak "İdealist Diyalektik" yöntemin meşru zeminlerini oluşturma noktasında zihin açıcı olacaktır. Kuşkusuz dönemin siyasi konjonktürünün de etkisiyle 1970'li yıllarda yapılan Sosyoloji çalışmaları çoğu kez iki tarih yorumu arasındaki benzerlikleri ortaya koymuşlardır. Bu çalışmaların en süntürlü örneği ise; iki yorumu kendi içinde tutarlı bir terkibe sokarak kurmuş olduğu yapılaşma teorisiyle ön plana çıkan ünlü sosyolog Antony Giddens tarafından ortaya konulmuştur (Giddens, 1973). Ayrıca, Bottomore'nin *A History of Sociological Analysis* adlı ünlü eserinde Weber'in idealist tarih felsefesiyle, Marx'ın tarihsel materyalizmini adeta tefsir ettiğini iddia etmesi son derece dikkate şayandır (Bottomore, 2014, s.140-146).

Weber'i Marx'ın karşısında zıt bir kutupda konumlandırmasına rağmen, Weber'in idealizminin Marx'ın diyalektiğine karşı, bir antitez olarak değerlendirilmesine dahi karşı çıkan Raymond Aron'dan da ayrıca bahsetmek gerekmektedir. Aron iki temel ekol arasında yalnızca küçük farklılıklar olduğunu iddia etmiştir. Bu söz konusu farklılıkların da yalnızca yönetsel farklılıklar olduğunu ifade etmiştir. Aron, Marx'ın dini bağımlı değişken ekonomik güdüyü ise bağımsız bir değişken olarak ele aldığını; Weber'in ise; tam tersi ekonomiyi bağımlı bir değişken olarak ele alıp öte yanda dini güdüyü bağımsız bir değişken olarak ele aldığı iddiasında bulunmuştur (Aron, 2004, s.402-406). Bu açıdan

düşünüldüğünde Aron'un tezinden de ilham alarak bu çalışmada hem diyalektik yöneme hem de Weberyen idealizme sadık kalınan bir yöntem benimsenmek istenmektedir. İdealist denklemin tez kısmına sinemasalın yerleştirilmesi, Baudrillard'ın "Tüketim Toplumu" nun davranışlarını açıklamak için kullandığı simülasyon evreninin üç ayaklı oluşum aşamalarından ilkinin de¹ bir çeşit tev'ilyasyonu olacaktır. Sinemasalın asketik bir vasıfla tez kısmında konumlandırılması simülasyon evreninin ilk basamağını tevil etmekten çok bu çalışmanın metodolojisine bir iç tutarlılık sağlama amacından ileri gelmektedir. Ayrıca; sinemanın toplumsal olanın bir çeşit kurmacası değil sosyal gerçekliğin temeli olduğunu vurgulayan Zizek'te bu çalışmada sinemanın idealist diyalektiğin tez kısmında konumlandırılabilmesinin önemli dayanak noktalarından birini oluşturmaktadır. Zizek'e göre; toplumsal simgelerin gerçekleşme biçimlerinin değerlendirilmesi çeşitli akıl illüzyonları sayesinde metaforik bir kurmaca olan sinema sayesinde gerçekleşir hale gelmiştir (Zizek, 2011, s. 46). Tam bu noktada toplumsal simgelerden bahis açılmışken Lacan'ın toplumsal gelişim teorisinin temelini oluşturan imgesel itişli simgesel ideal sosyal düzen tasviri de sinemasal (asketik tez) toplumsal (dünyevi asketik antitez) diyalektiğine meşru bir zemin oluşturmaktadır.²

Hangi ideolojik farkındalığa sahip olursa olsun toplumsal gelişimi açıklayan her tez bir senteze ulaşma çabası içerisindedir. Bu cihette sinemasalın amacı da gelecek bir topluma işaret etmektir. Belkide bu çalışmanın esas konsatrasyonunu teşkil etmeyecek olmasına rağmen sonraki çalışmalara kalınan noktadan eklememenin elverişli hale

¹ Baudrillard, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası post-modern toplumların gelişimini kendi geliştirdiği simülasyon kuramı ile açıklamıştır. Baudrillard, toplumsal gelişimi Rönesans'tan günümüze gerçekleşen üç mihenk noktalı aşamalarla tasvir etmiştir. Kısaca Baudrillard'ın tasviri; 1. Simülakr Düzeni: Uyumlu, iyimser ve Tanrı'nın yarattığı ideal doğanın ikizini oluşturmayı amaçlayan imgeleme, taklit ve kopyalama üstüne kurulmuş doğal, doğal simülakrlar, 2. Simülakr Düzeni: Tüm üretim düzenini kapsayan enerji ve güç üstüne kurulmuş, makinelerle somutlaşan, üretici özelliğe sahip, üretken simülakrlar. Evrensel boyutlara insana inanmayı hedefleyen, sürekli bir yayılma eğiliminde olan ve nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan bir enerjiyi özgürleştirme (arzu, göreceli ütopyalarla simülakrlar grubuna aittir) peşinde koşan simülakrlar, 3. Simülakr Düzeni: Information=bilgi, model ve sibernetik oyunlardan oluşan, total bir işlemsellik, hiper-gerçeklik ve mutlak bir denetimi hedefleyen simülasyon simülakrları (Baudrillard, 2011, s.301).

² Lacan Özne- Ben' in İşlevini Oluşturan Ayna Evresi başlıklı çalışmasında bir imgelem dünyasını bağımsız simgeler dünyasını ise bağımlı değişkenler olarak ortaya koyarak bu düzenin işleyişini bir çocuğun 6 ay ile 18 ay arasındaki gelişim serüvenine benzeterek açıklar. Bu süre zarfında çocuk, kendini özerk ve kendine yeten bir varlık olarak görmektedir. Aynadaki imgesiyle karşılaştığında şu varsayıma dayanarak tepki verir: Aynadaki imge tıpkı benim gibi görünüyor, özerk bir varlık. Çocuk daha sonra kendini anne ve babasının ilgisinde, dil, toplum, vb.' de yansıtır. Bu nedenle "ayna" aynı zamanda toplumsalın metaforu olarak da kullanılabilir. Lacan ayna imgesinin evrilmesinin, öznenin olgunlaşması için bir önkoşul olduğunu öne sürer. Henüz olgunlaşmamış olan çocuk ebeveynlere, topluma ve dile bağımlı durumdadır (Diken ve Laustsen, 2014, s. 29-30).

getirilmesi noktasında Baudrillard'ın ideal sosyal düzeninin nihai aşamasını temsil eden ve "Simülasyon Smülakr" ları tabiriyle sembolize edilen mistik toplumsal düzen tasviri de dikkate şayandır. Özellikle marksist sosyoloji yazınının sıkça üzerinde durduğu feodalizmi yaşamamış toplumların tarihsel süreçlerinin antitez kısmına tekabül edebilecek mistik aşama, Baudrillard'da kapitalizm sonrası hiper-gerçeklik aşamasında kendine yer bulmaktadır.

1. Büyü Bozumu Kavramı

Sosyolojik araştırmalara konu olacak kıvama Max Weber tarafından getirilen büyü bozumu kavramı; toplumdaki geleneksel değerlerden rasyonelleşmeye giden idealist diyalektik süreçte³, rasyonelleşen bireyin toplumdaki mistizmi ortadan kaldırmasını ifade etmektedir.⁴

Mistizmi bertaraf eden birey bu başarısını birtakım rasyonel karar verme mekanizmalarına borçludur. Söz konusu bu mekanizmalar, Weberyen terminoloji geleneğinden hareketle Batı Avrupa'da modern endüstri kapitalizmine doğru giden süreçte Protestanlık'ın rasyonelleştirdiği kurumlardır.

Büyünün bozulmasıyla birlikte gözün görmesine engel olan perde ortadan kalkmıştır. Sözü edilen perde, bu çalışmanın örneklemini teşkil edecek olan İtalyan yönetmen Dario Argento'nun kült filmi *Suspiria* (1977)'ya "hommage" (saygı duruşu) ve bir çeşit "re-make" (tekrar yapım) niteliği taşıyan bir başka yönetmen Luca Guadagnino'nun yine aynı ismi taşıyan filmindeki (2018) perdeyi hatırlatmaktadır. Söz konusu filmin ana karakterinin perdeyi ortadan kaldırmasıyla birlikte ferdi varoluşu o ana kadar anlamlı kılan tüm kurumlar ve ilişkiler yeniden gözden geçirilmektedir. Gözün önündeki perde kalkınca ilk fark edilen şey; o güne kadar iman edilmiş olanla ilgili kabullerin tam tersi olmaktadır (Warner, 1967, s. 72-73).

³ Diyalektik sürecin idealist nitelik taşımasıyla ilgili söylenebilir ki; weberyen literatürde toplumsal yapının belirleyici unsuru endüstri kapitalizmi aşamasına kadar dini güdüdür. Bu aşamadan sonra ise artık kapitalizm dini arka planlar kullanmadan da meşruluğunu tesis edebilir düzeye gelmeyi başarmıştır. (Weber, 2013, s.263) Burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi ise; üretim ilişkilerinin toplumsal yapının belirleyicisi olarak kabul edildiği marksist literatürde söz konusu diyalektiğin materyalist nitelik taşıması söz konusu iken; yukarıda, bahsedilen sebeplerden dolayı idealist diyalektik kavramının kullanılmış olmasıdır (Dündar, 2017, s. 129).

⁴ Max Weber 1918' de verdiği bir derste kavramı popüler hale getirmiştir. Kavram Almanca; "entzauberung" teriminden İngilizceye; "disenchantment" olarak çevrilmiştir. Weberyen terminolojide "disenchantment" kavramı bir bütün toplumsal örgütlenmenin ortadan kalkmasıyla eş anlamlı olarak yeni bir formasyonun yükselmesini ifade etmektedir (Weber, 1965, s. 270-272).

1. 1. Bir Büyü Bozumu Örneği Olarak *Suspria*

Guadagnino'nun *Suspria*'sının bu çalışmanın dikkatini celp eden ana temalarından biri kuşkusuz modern bir sanat olarak dansın kendini gerçekleştirme sürecine yapılan temaslardır. *Suspria*'da sanatın dünyevi olanla mistik olan arasında bir seçim yapması konu edilmektedir. Bir başka deyişle dansın bir sanat mı yoksa karanlık güçleri harekete geçirme aracı mı olması gerektiği arasında bir seçimin zorunlu hale gelmesi söz konusudur.⁵

Suspria'nın ana karakterinin aslında Weberyen asketik sanat anlayışla uyumlu bir seçim yapıp yapmadığı sorusu bu çalışmanın en önemli sorunsallarından birini teşkil edecektir.

***Suspria* Filminin Künyesi**

Yönetmen: Luca Guadagnino

Oyuncular: Dacato Johnson, Tilda Swinton, Mia Goth

Yapım Yılı: 2018

Süre: 152 Dakika

Filmin Özeti

Suspria, İtalyan korku sinemasının (giallo) kült yönetmenlerinden Dario Argento'nun 1977 yılında çektiği aynı ismi taşıyan filminin bir yeniden yapımı (re-make) niteliği taşımaktadır. Argento'nun *Suspria*'sı aynı zamanda 1980 *İnferno* ve 1982 *Tenebre*'yle birlikte üçlemenin bir parçasını oluşturmaktadır.

Guadagnino'nun *Suspria*'sı 1977 yılında ama bu sefer bölünmüş Berlin'de 6 perde ve kapanıştan oluşmaktadır. Film bir dans okulu öğrencisi Patricia'nın (Chloe Grace Moretz) psikoloğuna giderek eğitim aldığı okulun bir cadılar komünü tarafından yönetildiğini ihbar ettiği sahneyle başlamaktadır. Filmin başkarakteri Susie Bannion (Dakota Johnson)'da aynı sıralar bu esrarengiz dans okuluna kaydolmuştur. Susie, kısa sürede okulun duayen sanat yönetmeni Madame Blanc (Tilda Swinton)'ın kısa sürede dikkatini çekmeyi başarmış ve çok önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Gün geçtikçe Susie

⁵ Bu seçim durumu filmin son tiradlarından birinde açıkça anlaşılmaktadır. Başkarakter bu sahnede bir seçim yapmaktadır ve bu bir sanat diyerek tüm cadıları öldürmektedir.

ve bu akademide edindiği yeni arkadaşı Sara (Mia Goth) ile birlikte bu okulun yöneticilerinin esrereviz tavırlarından kuşulanarak okulun gizli amaçlarına tanık olacaklardır. Söz konusu bu gizli amaçlar okuldaki dans yöneticilerinin aslında birer cadı oldukları ve okuldaki öğrencileri de eğitimler ve gösteriler sırasında onlara hiç fark ettirmeksizin birtakım mistik güçleri harekete geçirmek suretiyle ayinlerde kullanmalarındır.

Yöneticilerin eğitim programları ve öğrencilere uymaları yönünde salık verdikleri kareografilerin her biri aslında belli bir mistik amaca yönelik çeşitli büyülerdir. Başkarakter Susie de bu ayinlerde farkında olmadan büyük rol oynamaktadır. Kendisi bu okulda sanatsal kariyerini geliştirdiğini düşünmesine rağmen aslında cadıların gizli dünyasında mistik görevler üstlenmektedir.

2. Analiz

Bu çalışmanın dikkatini çeken önemli noktalardan bir tanesi de tam olarak burada kendini göstermektedir. Bir emek faaliyetinin eş anlı olarak hem mistik hem de dünyevi bir amaca hizmet etmesi ve belli bir süre sonra modern olanla mistik olan arasında bir seçime zorlanması noktasıdır.

Ana karakter Susie'nin son sahnede bütün mistik güçleri tek elde toplayarak cadıları kontrolü altına alması ve dansı mistizmin en büyük araçlarından biri olan büyüün alanından çıkarıp onu artık modern bir sanata dönüştüren hamlesi, Weberyen terminoloji geleneğinin en sunturlu kavramlarından birini akıllara getirmektedir. Kuşkusuz bu kavram, büyü bozumu kavramıdır. Dansın modern sanatların doğuşundan önce neredeyse bütün kültürlerde mistizmin bir aracı olduğu bilinmektedir. Feodalizmden endüstri kapitalizmine geçişi tradisyonelizmden modern bir sapma olarak gören Guenon'da dans gibi şamanist ritüellerin modern öncesi zamanlarda yüklendikleri fonksiyonlara derinlikli temaslarda bulunmuştur. Toplumsal gelişimi öz (essence) ve maddeden (substance) oluşan bir medeniyet tasavvurundan hareketle açıklayan Guenon'a göre; Endüstri Kapitalizmi'ne giden süreç, bu kompozisyon içerisindeki "substance"nin bütünden koparak bağımsız bir dal olma iddiasıyla başlamıştır. Metodist bünyesi kuvvetli Protestan Ahlak'ın elinde substance, ayrı bir dal olarak kendi otonomisini kazanmıştır. Bu

minvalde; “essence” siz bir evrime maruz kaldığı için batının tekelinde ve niceliğin egemenliğinde kalmıştır.⁶

Bu perspektifle uyumlu bir şekilde Guenon dans başta olmak üzere mistik ritüellerin işlevleriyle ilgili;

Modern zihniyet yalnızca maddi nesnelerin bir varlığı olduğuna inanır. Bu fikir, adeta en tam şekliyle, bugünkü bilimlerde ifade edildiği gibi, ladini (profane) görüş açısıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü bu ladini bilimlerin biricik özelliği üst düzeye ait ilkelerle herhangi bir bağlantısının olmamasıdır. O yüzden ladini bakış açısının bu konuya ait olası yanlılığından sıyrılmaya çalışarak bu tip şaman adetlerini değerlendirecek olursak, öncelikle çok gelişmiş bir kozmolojinin varlığını kolayca saptarız. En yüksek düzeye ait geleneklerde görülen ayinlere benzer bazı ayinlere rastlanır. Bu ayinlerin ilk asıllarında, düzenli ve normal bir gelenek biçimini oluşturan bir şeyin bulunduğu konusunda kuşku yoktur. Bu uğraşların psişik etkileri arasında çok doğal olarak iki tür etkiyi birbirinden ayırmak gerekmektedir. Kimi etkiler faydalı, kimi etkiler de zararlı diye nitelendirilmektedir (Guenon, 2005, s. 229-231).

Guadagnino'nun Susie'si asketizmden dünyevi asketizme geçişi⁷ simgeleyen rasyonel bireyin hipotetik tipidir. Susie, asketizmden mistizme⁸ olası bir geçişi de önlemiştir. Argento'nun Suspiria'sına bir saygı duruşu niteliği taşıyan bu yapıt Argento'nun ilk filmde kullandığı bazı sekanslarına da ayrı parantezler açmıştır. Örneğin; dans okulunun yatakhane bölümünün kurtçuklar tarafından basılması ve akademi sakinlerinin mistik bir yaşam formu olan ve kendilerini akademinin üst yöneticilerinden ayıran beyaz perdelerle çevrili konar-göçer çadır hayatları sekansı,⁹ Guadagnino'da dansın mistik ve dünyevi asketik işlevlerinden ilkinde (yani mistik yönüne) vurgu yapılarak öne çıkarılmıştır.

⁶ Guenon, nitelik ve nicelik sembollerinin toplumsal görünüş bütünlüklerini ifade etmekten çok niceliğin öznen kopan üretim araçlarının ayrı bir dal olarak teknoloji adı altında bir bağımsızlık kazanması ve “nitelik” i tahakkümü altına almasını, birçok eserinde olduğu gibi özellikle bu çalışmasında çok daha metodolojik boyutta tartışmaktadır (Guenon, 2005, s. 26-27).

⁷ Asketizmden dünyevi asketizme veya mistizme geçiş weberyen literatürde idealist bir diyalektiğe işaret etmektedir. Weberyen literatürde Modern Endüstri Kapitalizmi ve hatta modern bilimlerin doğuşu bile asketizmden dünyevi asketizme geçiş şeklinde süreçlendirilmiştir. Asketizmden mistizme geçişte modern bilimlerin ve Modern Endüstri Kapitalizmi' nin gelişmediği doğu toplumlarının tarihsel süreçlerini analiz etmek için kullanılmıştır (Weber, 2005, s. 103-106).

⁸ Mistik güçleri kendinde toplayan Susie cadıların hepsini öldürmek suretiyle dansın mistizmin bir aracı olarak kullanılmasına son vermiştir.

⁹ Mistik bir yaşam formu olan konar-göçerlik doğu toplumlarında zorunlu bir yaşam biçimidir. Doğuda merkezi otoriteleri güçlü imparatorluklar arasında yaşanan çetin savaşlar toplumların yaşam biçimlerini de birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Örneğin; Moğol istilası Anadolu'da mistik bir yaşam tarzını zorunlu hale getiren önemli etkenlerden birisi olmuştur (Berl, 1999, s.169-171).

Filmde kullanılan çadır sembolizmi mistik bir yaşam formuna ışık tutmanın yanında çalışmanın ana sorunsallarından birine de temas etmektedir. Guadagnino'nun Susie'sinin aynaların arkasına geçmesi ve aynı şekilde Argento'nun başkahramanının perdeyi kaldırması adeta Weberyen büyü bozumunu görsel hale getirmektedir.

İlk olarak dans okulunun manastır yaşamını andıran formu dikkat çekmektedir. Asketik ahlakın (inziva ahlakı) en önemli kurumlarından biri olan manastırlarda katılık ve ciddiyet düzenine bağlılık en ayırt edici özelliklerden bir tanesi olmuştur (Brown, 1998, s. 602-606). Manastırlar adeta emeği verimli bir şekilde üretime kanalize etmeye dayalı bir örgütlenme içinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Patrick, 1995, s. 20). Dans okulunun mistik amaçları henüz ortaya çıkmadan önce mükemmel denge ve mükemmel uyku gibi parolalarla emek faaliyetlerinin ciddiyete dayalı örgütlenmelerini teşvik edici sahnelere rastlanmaktadır. Ayrıca; filmin başkarakterinin dans okuluna ilk defa geliş sahnesi de manastır dışı yaşamın istikrarsızlığını çağrıştırmaktadır. Susie tekinsiz yollardan geçer ve dışarda adeta İsa'ya yapılanlara karşı tüm toplumun kefarete gözyaşlarını sembolize eden ve filmin sonuna kadar bitmeyecek olan şiddetli bir yağmur vardır.¹⁰ Dans okulunun dışındaki dünya ikiye bölünmüş Berlin'in toplumsal çözümleriyle tasvir edilmiştir.

Manastıra kendini vakfeden keşişin seçilmişlik ile günahkârlık arasında gidip gelen psişik bir ruh hali bulunmaktadır. Bu psişik ruh halinin dışsal sebeplerinden en önemlisi ise; zamanın kötülükleridir (Melchert, 1996, s. 190). Manastır ise; bu iki uç denge arasında gidip gelen psişik bir ruh halindeki keşişe istikrarlı bir dengeyi vaat etmektedir. Manastırların geleneksel zaman felsefesinin modernleştirilmesindeki büyük rolleri bu durumun aşılmasında çok önemli bir işleve sahip olmuşlardır.¹¹ Alarm kelimesinden türetilmiş zaman kelimesi aslında; keşişin/ asketiğin seçilmişlikle korku hali arasında gidip gelen teyakkuz halindeki "alarm" durumunu temel alan bir zaman felsefesinin,

¹⁰ Filmde başka bir sahnede Suspiria'nın bir anlamının da gözyaşlarının annesi olduğunun belirtilmesi de bu açıdan dikkate şayandır. Yağmurla ilgili İncil'deki şu kıssalar da ilgi çekici olacaktır; "O bulutlarla gelecek ve her göz onu görecek, onun bedenini deşmiş olanlar bile onun için dövünecek; yeryüzünün bütün halkları. Böyle olacak." (İncil, Vahiy, 1/ 7)

¹¹ Mumford meşhur çalışmasında endüstriyel devrimin anahtarının zamanın modernleşmesi olduğunu ve bunda manastırların olmazsa olmaz bir öneme sahip olduklarını iddia etmiştir. Bu konudaki kültürel çalışmalardan bir diğeri de kuşkusuz Zerubavel' in çalışmasıdır. (Mumford, 2010, s. 11) Zerubavel manastırlarda geleneksel zamanın modernleşmesinin zaman içerisinde ne şekillerde olduğunu dile getirmiştir. Zerubavel özellikle Benedict manastırlarına bu hususta büyük rol biçmiştir (Zerubavel, 1980, s. 157).

türetilmiş olduğunu göstermektedir. Aslında bu alarm durumu kavramıyla kastedilen korkuyla seçilmişlik gibi iki uç ruh hali arasında gidip gelen asketiğin, bu nevroitik anlarında "Divine Office" in alarmının çalması ve kişiyi geçireceği olası mental nöbetten kurtarmak suretiyle; onu fiziki nöbete yönlendirmesi durumudur (North, 1975, s. 385-387). Filmde; II. Dünya Savaşı sonrası büyük yıkım ve özellikle Nazi zulmü psişikliğinin toplumdaki en büyük dışsal sebebi olarak gösterilmiştir. Susie'nin çocukluk anılarıyla ilgili soykırımın pençesinden yeni kurtulmuş ebeveynler tablosu ve onların ruh çalkantılarının negatif etkilerinin Susie'ye yansımaları şeklinde tasvirler göze çarpmaktadır.

Filmin "Gözyaşı Sarayları" ismini taşıyan ikinci perdesinde artan yağmurun şiddetiyle birlikte diyalektik unsurlardaki çatışmalarda artmaya başlamaktadır. Dans hocası cadıların sahne arkası yaşantılarına tutulan kameralarla ilk perdedeki asketik ahlakla uyumlu yaşam formunun bir sapmaya uğrayarak mistikleşmeye başladığı görülmektedir. Cadılar gündelik hayatın yeme-içme pratiklerini abartan hedonist bir şekilde tasvir edilmeye başlanmıştır. Son derece dağınık mutfak görüntüleri, hovardaca tutumlar altında yapılan komün toplantıları göze çarpmaktadır. Cadıların ellerinden düşmeyen sigara sahneleriyle dünyevi bağımlılıklarda ayrıca dikkat çekmektedir. Asketizmin kendini tutma ve azla yetinme şeklindeki en temel kurallarının bu perdede net bir şekilde delinmeye başladığı görülmektedir.¹²

Perdenin sonlarında ise; mistizm kanadındaki yerleri sağlamlaşan cadıların karşısında üzerinden neredeyse hiç çıkarmadığı mor kıyafetiyle azizleri andıran Susie'nin asketizmin dünyevileştiricisi rolü, yavaş yavaş filizlenmeye başlamaktadır. Susie'nin baş dans eğitimci Madame Blanc'la yemek sahnesindeki diyalogları söz konusu karşıtlığı gün yüzüne çıkartmaktadır. Susie bu sahnede Blanc'a mistik bir Hristiyan tarikatı olan Amişler'in, Protestanlık'ın calvinist koluna bağlı bir tarikat olan Memnonitler'in yaşayışlarını liberal bulmasından dolayı yaptıkları eleştirilerden bahsetmektedir. Blanc'ın buna karşılık; "...Biz değil de onlar mı şikayetçi?..." şeklindeki itirazları ise; cadıların dünyevileşme karşıtlığının derecesini gözler önüne sermektedir.

¹² Asketizm genellikle, bir tür kendini tutma ve azla yetinme konusunda katılık ve ciddiyet düzenini belirtmek için kullanılmıştır (Melchert, 1996, s.188).

Koreografilerde sıçramanın doğasına dair Susie ve Blanc'ın başka bir tartışmasında asketizmin bir tarafta dünyevileşmeye zorlanması diğer yanda da mistizmin dünyevileşmeye muhalif duruşunun izleri görülmektedir. Blanc'a göre; sıçrama geleneksel ve o ana kadar ana-akım denebilecek dans anlayışının klasik itme-çekme özelliklerini taşımalıdır ve ayrıca bireyde ön plana çıkmamalıdır. Dansçı yer çekiminin üstünlüğünü kabul ederek dans etmelidir. Blanc'ın bu bakışa yenilikçi eleştirilerde bulunan Susie'ye mistik durağanlığın bin bir türlü badireden kurtulup sükûn havasına erişme kazanımlarından dem vurup ana-akımın şemsiyesi altında kalmanın bir erdem olduğunu öğütlemesi, filmin en önemli sahnelerinden biridir. Daha önceki satırlarda Argento'nun Suspiria'sındaki konar-göçer çadır hayatları sekansına yapılan temaslarda da vurgulanmaya çalışılan mistizmin idealize ettiği durağan toplumun en önemli özelliklerinden biri de toplumların bir menzilde tutulmasının gerekliliğidir. Mistik ahlakın bir toplumda sorunsuz yakın tesislerinin en sunturlu görünüşlerine kuşkusuz 13.yy'dan itibaren güçlenmeye başlayan merkezi otoriteleri güçlü Türk-İslam Devletleri'nde rastlanmıştır. Tam bu noktada Klasik İslam Tasavvufu'nun yani İslam Mistizmi'nin kurumsalı olan Maşrık Mektebi'nin¹³ çalışmanın dikkatini celp edebilecek özelliklerinden bahsetmek zihin açıcı olacaktır. Cengiz istilaları gibi büyük bir felaketin kıyısından kurtularak gelen maşrikyen alimler Orta Asya'da bozulan barış havasını Anadolu'da tekrar kazanmayı hedeflemişlerdir (Ülken, 2015, s. 247). Bu doğrultuda; maşrikyen okul bireye, sürekli zamanın kötülüklerinden kendini korumak için cem olma ve cemaate gitme bilincini aşılmalıdır. “...*cemi bereketin miftahı irat olduğun menzilde sabreylemektir...*” şeklindeki mistik anlayış işte bu ruh halinin bir ürünüdür. Bereketin anahtarı yenilikçi fikirlerde, yeni maceralarda değil, irat olunan işte sebat etmektir. Mistik ahlakın bu sebatçılık felsefesi, Ortaçağ'da yalnızca güçlü merkezi otoritelere sahip Doğu İmparatorluk'larının değil Batı'da dahi merkezi imparatorlukların toplumda hâkim kılmaya çalıştıkları bir anlayış olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi Batı'da da merkezi imparatorlukların doğal sınırlarına ulaşıldığı yüzyıl olan 15-16.yy'lar da mistik ahlaka bir tepki olarak çıkan Lutheryenizm bile, sebatçı felsefeden vazgeçebilmiş değildir. İsa'nın bu dünyada başına gelenlerden dolayı babasının hırsını bizden çıkartmak istemesi ve buna

¹³ Maşrık Mektebi; Klasik Tasavvuf'ta İslam Okulu olarak da adlandırılan bu ekol, Ortaçağ'da durağan toplum düzenini tesis etmeye çalışan merkezi devletler için mühim bir doktrindir. Ülken'in yaptığı tanımlama eşsizdir; “Büyük Selçuklu muhacereti ile başlayarak muhtelif devirlerde Anadolu'ya yerleşen; fakat bilhassa Cengiz İstilas ve Harzem Devleti'nin yıkılması üzerine kısa zamanda çok daha kesif olarak gelen fikir akınlarına umumi bir tabirle “Maşrık Mektebi” diyebiliriz (Ülken, 2015, s. 247).

muhatap olan her dindarın seve seve çağrıya (mesleki *calling*'e) olumlu cevap vermesinin ve sebatla kaderinin ona sunduğu meslekte çalışmasının gerekliliği tembihlenmektedir (Sombart, 1959, s. 29-30). Geleceğe yönelik belirsizliklerin, bu zihniyetin saiklerinden biri olduğu açıktır. Bu saikler, toplumdaki durağanlığında sebebidir çünkü mistizmin düzene helal getirmeme refleksi daima canlı olmuştur (Ülgener, 2006, s. 65-67) .

Tilda, dansa direniş öğelerinin ön plana çıkarılması gerektiğini savunan Susie'ye;

“Bu gösterinin yaratıldığı 40 yıl öncesinde ne tür zamanlarda yaşadığımızın farkında mısın? Bilmiyorum. O yıllar boyunca her şeyin dengesinin ne kadar önemli olduğunu büyük bedeller ödeyerek öğrendik. Uçan her ok yerin çekimini hisseder.”

Bu sözlerdeki denge durağan toplumun dengesidir ve mistik ahlak bu dengeyi korumaya çalışmıştır. Bu dengeyi bozmaya çalışanlarında iflah olmayacağı muhalif politik görüşler barındıran bir dans okulu öğrencisinin kovulmasından anlaşılmaktadır. Dansla sembolize edilen bu denge anlayışına toplumsal kurumları da genelleştirme eğilimi dans okulundan daha önce atılan Patricia'a politik bir rol biçme fikrinden anlaşılmaktadır.

Blanc'ın dansın dünyevileşmesine yönelik gösterdiği direnç görüşlerinden biri de; sanatçının kullanacağı dilin alegorik bir farkındalığa sahip olması gerektiğine dair yaptığı konuşmadır. Alegori sadece sembolizmin gizli anlamlarına vakıf olan seçkinlere hitap ettiğinden asketik ahlakın toplumsallaşmasını engelleyen önemli bir amildir. Bu yüzden asketizm, dünyevileşme serüveninde başka bir sembolist gelenek olan retoriği araçsallaştırmıştır. Bunun sebebi ise; retorik doğru anlaşılma ve karşı tarafı ikna etme kaygısı taşırken; alegori sadece sembolizmin gizli anlamlarına vakıf olan seçkin kişilere hitap etmiştir (Gadamer, Habermas, v.d, 2003, s.13-15). Blanc'a göre de;

“...hiçbir hareket sessiz değildir. Bir dildir. Bir dizi enerjik şekildir. Cümleleri oluşturan kelimeler gibi havaya yazılmıştır. Şiirler gibi, dualar gibi...”

Yine Blanc'a göre;

“...dansın bir daha olamayacağı iki şey vardır; güzel ve keyifli bugün her güzel şeyin burnunu kırmamız gerek...”

Bu sözleriyle Blanc mistik ahlakı, dünyevileşme yolunda bir evrime maruz kalan asketik ahlaktan ayıran en önemli özelliklerden birinin adeta sözcüsü gibidir. Bu özellik emeğin ürününün tekrarlanamazlığı ilkesidir. Hatta bu tekrarlanamazlık prensibi

literatürde Endüstri Kapitalizmi'nin ortaya çıkışını sağlayan önemli özelliklerden bir tanesi olan standardizasyonun da önünü tıkayan faktörlerden biri olarak gösterilmektedir. Feodalizmden kapitalizme sorunsuz geçişi sağlayan en önemli amillerden biri; emeğin üretim araçlarından tümden yoksunlaşarak piyasada alınıp satılabilen bir metaya dönüşmesidir (Dobb, Sweezy, Hill, Takahashi, Hilton, 1984, s. 64). Emeğin üretim araçlarından yoksunlaşması zamanla kendi ürününe yabancılaşması suretiyle standardize kitle üretimini de teşvik edecektir. Öte yandan mistik emeğin ürününe Tanrı'nın tecellisi olarak bakmaktadır. Bu yüzden mistik emeğini, kendi ruhiyatından ayrı maddi bir unsur şeklinde bağımsız bir metaya dönüştürme imkânı bulamayacaktır. Bu durum endüstri kapitalizminin gerçekleşmesindeki önemli koşullardan bir tanesinin, baştan ölü doğduğunu göstermektedir (Dündar, 2017, s. 75). Hatta bu nedendir ki; hangi dindeki mistik ahlak öğelerinde olursa olsun sanat ve zanaat hep aynı kökte birleştirilmiştir (Ülgener, 2006, s. 56). Bu açıdan Blanc'ın da dansı Tanrı'nın temayülü olarak tasvir etmesi çarpıcıdır;

“...dans ederken kendini onun yaratıcısının suretinde görürsün. Kendini boşalt ki; onun işleri senin içinde yaşasın...”

Ayrıca bu son cümlede mistik ahlakın her yerde ve her anda bireye sağladığı rahavet duygusuyla paralel bir anlayış göze çarpmaktadır. Mistik birey, bu her iki dereceyi de aşarak Tanrı'yla her anda ve her yerde birlikte olmanın verdiği sürekli bir rahavet duygusu içindedir. Bu özelliği ile mistik, kendini daha önce bahsi geçirilen seçilmişlikle günahkârlık arasında tehlikede gören asketik bireyin uğradığı nevroitik hallerden ve ruh çalkantılarından kendini korumaktadır (Melchert, 1996, s. 190-191). İşte bireye sunulan bu rahatlık mistizmin tesis etmeye çalıştığı durağan toplumsal yapının meşruiyetini sağlayan en önemli dinamiklerden bir tanesidir.

Sonuç

Rasyonelleşen bireyin karar verme mekanizmalarıyla toplumda büyüü/mistizmi ortadan kaldırması meselesinde altı özenle çizilen rasyonel karar verme mekanizmaları, rasyonel kurumlardır. Bu da Protestanlık'ın¹⁴ toplumsal kurumları dünyevi asketik bir bünyeye dönüştürmesidir.

¹⁴ Weberyen literatürde Protestanlık asketik yaşamı toplumsal hale getirmiştir.

Protestanlık'ın büyüyle ilgili tutumu da bu minvalde oldukça dikkat çekicidir. Protestanların batıl inançlarla ve büyüyle yapılan ayinlerin ve törenlerin kalıntılarıyla ilgili her şeye karşı duydukları aşırı nefret, Noel Kutlamaları, Mayıs Ağacı v.b gibi kendiliğinden oluşan bütün dini kültürel etkinlikleri de kapsamıştır.

Bunun dışında Protestanlığın asketik bir anlayışla sanata yaptığı katkılarla ilgili Weber'e yine doğrudan bağlanmak yerinde olacaktır;

“...Rembrand'ın Soul ve David adlı eserinin önünde durunca insan güçlü prüten etkileri hissediyor..... Carl Neuman'ın Rembrand'daki Hollanda etkilerini ele aldığı o mükemmel incelemesi okunduğunda asketik Protestanlık'ın ne zamandan bu yana sanat üzerine olumlu bir etki gösterdiğini anlayabiliriz...” (Weber, 2005, s. 225-228)

Susie Bannion'un son sekansta “dans sadece sanat içindir” sloganı sanatsal güdünün kullanılmasına karşı ölçülü amaçlılığı öne çıkaran dünyevi asketik bir zihniyetin adeta sözcüsü olmuştur.

Susie'nin son kertede iptal ettiği ayinin diğer ayinlerden farklı olarak erotik öğeler içermesi ve Asketik Protestanlık'ın erotizme ve çıplaklığa karşı gösterdiği katı tutum arasındaki benzer refleksleri yakalamak mümkündür.

Protestanların söz konusu bu katı tutumuna en güzel örneklerden bir tanesi de; Protestanların tiyatroları kapatma faaliyetleridir. Protestan şehir yönetimi Stratford on Avon'daki tiyatroyu Shakespeare hala hayattayken kapatmışlar hatırlandığında bu tipten reflekslerin ne ifade ettiği daha iyi anlaşılmaktadır.

Gelinen noktaya bir mim koyma zaruriyetiyle toparlamak gerekirse; bu çalışmada, Suspiria filminin makaraları hızla akan zamanın bir çeşit sembolizasyonunu yaparak tarihsel süreçte toplumsal gelişimin dinamiğini oluşturan olgulara ışık tutmak için mütevazı bir analiz için kullanılmıştır. Tarihsel süreçte toplumsal gelişimin açıklanması noktasında bu çalışmanın esas konsantrasyonu ile ilgili ise şunlar söylenebilir; toplumların asketizmden kapitalizme/ durağan toplumsal yapılara doğru bir gelişim çizgisi izlediğini ortaya koyan idealist diyalektik bir yöntemle sadık kalınmaya çalışılmıştır.

Batı tipi modern toplumsal yapıların gelişim seyrini sistematize etmek için kullanılan asketizmden/ kapitalizme giden yolun ortasında ise; filmin başkarakterinin direnç görünüşleriyle örneklendirilen dünyevi asketizm aşaması, asketizmin antitezi

olarak ortaya konulmuştur. Öte yandan Doğu tipi durağan toplumsal yapıların seyrini sistematize etmek için kullanılan asketizmden/ durağanlığa giden yolun ortasında ise dans okulunun kadim geleneklerinin merkezi refleksleriyle örneklendirilen mistizm aşaması, asketizmin antitezi olarak ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Aron, R. (2004). *Sosyolojik düşüncenin evreleri*, (Çev. K. Alemdar), Ankara: Bilgi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2011). *Simulakrlar ve simülasyon*. (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Berl, E. (1999). *Atilla'dan Timur'a Avrupa ve Asya*. (G. Devrim, Çev.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Bottomore, T.- Nisbet, (2010). Marksizm ve sosyoloji. *Sosyolojik çözümlemenin tarihi*, (Çev. Aydın Uğur ve M. Tuncay), İstanbul: Kırmızı Yayınları; Sosyoloji Dizisi.
- Brown, P. (1998). Asceticism: pagan and christian. A. Cameron ve P. Garnsey (Ed.), *The Cambridge ancient history: The late empire, a.d. 337-425* içinde (602-606. ss.), Cambridge University Press.
- Diken, B., Laustsen, C.B. (2014). *Filmlerle sosyoloji*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dobb, M., Sweezy, P., Hill, C., Takahashi, K.H., Hilton R. (1984). *Feodalizm'den kapitalizme geçiş*. (M. Gürer ve S. Sökmen, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Dündar, O. (2017). *Osmanlı devleti'nin klasik devri özelinde toplumsal yapı ve sermaye birikimi ilişkisinin asketizm ve mistizm yönünden incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gadamer, G., Habermas, J., v.d. (2003). Hermeneutik üzerine yazılar. (D. Özlem, Çev.). İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Giddens, A. (1973). *Capitalism and modern social theory: an analysis of the writings of marx, durkheim and max weber*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İncil, Vahiy, no. 1/7.
- Melchert, C. (1996). The transition from asceticism to mysticism at the middle of the ninth century c.e. *Studia Islamica*, (83), 51-70.
- Mumford, L. (2010). *Technics and civilization*. Chicago ve London: University of Chicago Press.
- North, J. D. (1975). Monasticism and the first mechanical clocks. J.T. Fraser ve N. Lawrence (Ed.), *The Study Of Time II*, New York: Springer-Verlag.
- Parsons, T. (1992). Çeviri' ye önsöz. *The protestant ethic and the spirit of capitalism*, New York: Routledge Press.

- Patrich, J., & Dumbarton Oaks. (1995). *Sabas, leader of Palestinian monasticism: A comparative study in eastern monasticism, fourth to seventh centuries*. Washington, D.C: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Robertson, H. M. (1959). Protestantism, capitalism, and social science; the weber thesis controversy. H.M. Robertson (Ed.), *Aspects of the rise of economic individualism: a criticism of max weber and his school*, New York: Kelley and Millman, Inc.
- Sombart, W. (1959). The role of religion in the formation of the capitalist spirit. R.W. Green (Ed.), *Protestantism and capitalism: The weber thesis and its critics*. Boston: D. C. Heath and Company.
- Ülgener, S. (2006). *İktisadi çözümlenin ahlak ve zihniyet dünyası*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2016). *Türk tefekkür tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Warner, W. J. (1967). *The wesleyan movement in the industrial revolution*, New York: Russell & Russell Press.
- Weber, M. (2013). *General economic history*. (F. H. Knight, Çev.), Eastford: Martino Fine Books.
- Weber, M. (2005). *Protestant ethic and the spirit of capitalism*. (Çev. T. Parsons). London And New York: Routledge&Taylor and Francis Group.
- Weber, M. (1965). *Sociology of religion*. (E. Fischhoff, Çev.). London: Methuen & Co Ltd.
- Zerubavel, E. (2007). The benedictine ethic and the modern spirit of scheduling: on schedules and social organization. *Sociological Inquiry*, 50(2), 157-169.
- Zizek, S. (2011). *İdeolojinin yüce nesnesi*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.